

Ako sa žilo deťom v stredoveku

Pohľad do každodennosti stredovekej rodiny Andrea Bottanová

Možno povedať, že dnešné deti sú v porovnaní s tými, ktoré žili v stredovekej Európe (teda v období od 5. do 15. storočia), dosť rozmazané – zatiaľ čo väčšina z nich v súčasnosti navštevuje školu až do 18. roku života (niekedy aj dlhšie), býva u rodičov, a preto sa nemusí starať o živobytie, stredoveké deti často už okolo siedmeho roku posielali preč z domu, či už do kláštora, do školy, na učenie sa remeslu, alebo pracovať. V nasledujúcich riadkoch sa dočítate nielen o dôvodoch, prečo deti už v útlom detstve odchádzali z rodičovského domu, ale aj o ich výchove a výučbe, o ich pozícii v rodine a spoločnosti, resp. o postoji stredovekej spoločnosti k detstvu.

Francúzsky historik Phillip Ariès vo svojom diele *Dieťa a rodinný život pred ancien régime (L'Enfant et la vie familiale sous l'ancien régime)* píše, že detstvo ako životná perióda sa objavila až v novoveku. Ak sa však pozrieme na stredoveké autority, akými boli napríklad Izidor Sevilský (560 – 636) alebo sv. Augustín (354 – 430), zistíme, že detstvo ako jeden z úsekov života celkom dobre poznali a brali ho do úvahy. Definovali ho ako najnižší stupeň vývoja človeka (ďalšími boli chlapčnosť, adolescencia, mladosť, stredný vek a senilita). Izidor tieto životné periódny opisuje vo svojich *Etymológiách*, kde tvrdí, že detstvo sa končí siedmym a chlapčnosť štrnástym rokom života. Detstvo charakterizuje obmedzenou schopnosťou rozprávať, ktorá je podľa neho podmienená ešte neukončeným vývinom chrupu.

Svedectvá pera a štetca

Opisy detstva konkrétnych ľudí nájdeme už v 8. storočí v životopisoch svätých – tie dominujú, čo sa všeobecne životopisov týka, do 12. storočia. Až okolo 13. storočia sa vo väčšom množstve začínajú objavovať životopisy svetských osôb, väčšinou šľachticov či kráľov – život obyčajných ľudí sa zdal nepodstatný a nezaujímavý. S autobiografiami je to rovnako. Dôvodom však mohlo byť aj to, že v stredoveku väčšina ľudí v Európe nevedela písať.

Približne v 11. storočí sa začínali objavovať texty s pedagogickou tematikou. Prvým známym autorom v tomto odbore

Dvaja malí aristokrati na obrázku z druhej polovice 15. storočia

je arabský vedec Avicenna (Abú Alí al-Husajn ibn Abdulláh Ibn Síná, 980 – 1037), ktorý sa výchove a starostlivosti o dieťa venoval podrobne: „Pri výchove dieťaťa, ktorá sa začína už v ranom veku, treba postupovať mierne a na dieťa pôsobiť pozitívne, aby sa nestalo agresívnym či ustráchaným a aby netrpelo nespavosťou. Výchova dieťaťa sa skladá z dvoch častí: prvou je tzv. výchova duše, pričom treba dbať na to, aby si dieťa osvojilo základy slušného správania a isté morálne zásady, druhou je potom výchova tela, keďže

ako zlé telo kazí správanie, tak aj zlé správanie kazí telo: hnev rozpaľuje, zármutok vysušuje, lenivosť oslabuje a činí flegmatickým. Len dobre vyvážená zmes dokáže udržať telo a dušu v dobrej kondícii.“

Z neskorších autorov môžeme menovať napríklad Vincenta z Beauvais (1184/1194 – 1264) a Leona Battistu Albertiho (1404 – 1464).

Zdá sa, že stredoveký umelec sa detstvom a deťmi ako takými veľmi nezaoberal. Ako dieťa bol zobrazovaný väčšinou len Ježiš, prípadne iní svätí, pričom nemali takmer nijaké detské črty. Vernejšie zachytenie detskej podoby sa začalo objavovať až koncom 13. storočia. V 15. storočí sa vyskytli prvé takmer skutočnosti zodpovedajúce zobrazeniu svetských deťí – v rodinnom kruhu, pri hre, v dave ľudí, sledujúc vystúpenie pouličných umelcov a pod.

Ak vezmeme do úvahy stredoveký postoj k človeku ako takému, nemožno sa ničomu čudovať – na jednotlivcov až tak nezáležalo, telo bolo smrteľné, a preto sa väčšia dôležitosť prikladala nesmrteľnej duši. Keď si lepšie pozrieme stredoveké umelecké diela, zistíme, že na nich takmer vôbec nie sú zobrazení obyčajní ľudia. To, čo sa v priebehu storočí zmenilo, teda nebol postoj k dieťaťu a detstvu, ale postoj k človeku – a to sekularizáciou.

Túto zmenu môžeme dobre pozorovať na autobiografiách osôb pochádzajúcich z rôznych spoločenských pomerov v časovom rozpätí od roku 1200 do roku 1700. Zatiaľ čo sa pisatelia z obdobia vrcholného stredoveku veľmi silno upínali na Boha a svoje zážitky a strachy z detstva opisovali v alegóriách s Pannou Máriou a Ježišom, neskorší autori zachytávali svoje skutočné spomienky, vzťahy s rodinou a ľuďmi, ktorí žili v ich okolí.

Škola a učenie sa remeslu

Deti zo zámožných rodín často vyučovali súkromní učitelia doma. Tie, ktoré boli už dopredu určené na cirkevnú dráhu, absolvovali základné vzdelanie v kláštore. Ostatné deti, ktorých rodičia si ich vzdelanie z časových a finančných dôvodov mohli dovoliť, navštevovali školy, ktoré boli súčasťou katedrál či fár. Tie sa neskôr často dostávali pod správu mestskej rady, ako to bolo aj v prípade školy pri Dóme sv.